

Leidyklos „Baltos lankos“ autorių Irenos Kanišauskaitės, Nijolės Šervenikaitės,
Sauliaus Žuko 2023 m. parengto vadovėlio *Literatūra 11 klasė/ 1 dalis*

Vertinimas

Vertino Jūratė Galinauskienė, Palangos senosios gimnazijos lietuvių kalbos ir
literatūros mokytoja ekspertė

2023 m.

Leidyklos „Baltos lankos“ autorių Irenos Kanišauskaitės, Nijolės Šervenikaitės, Sauliaus Žuko 2023 m. parengtas vadovėlis Literatūra 11 klasė/ 1 dalis atitinka BENDROJO UGDYMO DALYKŲ VADOVĖLIŲ IR MOKYMO PRIEMONIŲ ATITIKTIES TEISĖS AKTAMS ĮVERTINIMO IR APRŪPINIMO JAIS TVARKOS APRAŠO II skyriaus reikalavimus. Jo tekstinė, vaizdinė, skaitmeninė ir interaktyvi medžiaga yra pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas, atitinka dalyko bendrojoje programoje apibrėžtą mokymo(si) turinį ir pasiekimų lygių požymius; vadovėlio struktūra atitinka didaktinius dalyko mokymo principus, pateikiamos įvairių tipų užduotys, atliepančios visus bendrosiose programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatinančios taikyti įvairius mokymosi metodus; nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais. Vadovėlis užtikrina pagarbos asmenų įvairovei principą; jo turinyje nėra nekorektiško, antidemokratiško, antivalstybinio turinio.

Vadovėlio medžiaga remiasi naujesniais literatūrologų tyrinėjimais, konstruktyviai atveriami kultūros epochų kontekstai, parinkti tinkami, aktualūs mokinių amžiaus tarpsniui kūriniai ir jų ištraukos; tekstai parašyti aiškia, mokiniams suprantama kalba, sukirčiuoti svarbesni terminai, vietovardžiai; paaiškintos reikšmingesnės sąvokos; medžiaga pateikiama logiška seka; itin gerai parinktos aukšto meninio lygio kūrinių iliustracijos, daugumą jų kūrybingai „įdarbintos“; užduočių įvairovė leidžia tobulinti visas BP aprašytas kompetencijas, klasikos tekstai aktualizuojami, pakankamai dėmesio skiriama medijoms; jaučiama atnaujintos BP dvasia; mokiniai turi galimybę pasiręgti ir BE, ir gyvenimui.

Galbūt pradedantys mokytojai pasiges ryškiau išskirtų mokinių pasiekimų lygius diferencijuojančių užduočių. Taip pat mokytojų ir mokinių patogumo dėlei būtų galima įdėti rekomenduojamų internetinių šaltinių prieigų nuorodas.

Norėtusi atkreipti dėmesį atkreipti dėmesį į itin džiugiai nuteikiančius vadovėlio aspektus, pateikti keletą rekomendacinio pobūdžio pasiūlymų, pataisyti nežymius riktus.

1 skyrius. Epochos: ankstesnių klasių kurso kartojimas

Šiame skyriuje itin gerai parinktos iliustracijos, atspindinčios kartojamų kultūros epochų savitumą, puikiai integruota literatūra su architektūra, daile, muzika, filosofija. Konstruktyviai sudėlioti kultūros epochų akcentai.

Skyriaus pabaigoje pateikta tinkama, ne per sudėtinga užduotis grupėmis. Ji leis mokiniams mokslo metų pradžioje patirti atradimo sėkmę, bendravimo džiaugsmą, „apšildys“.

2 skyrius. Šviečiamasis amžius

Puikiai parinktos iliustracijos. Labai gerai suformuluotos apibendrinamosios užduotys, jos orientuotos į saviugdą. Publicistinių tekstų skaitymas padės pasiręgti pirmajam tarpiniam egzaminui.

Tinkamai parinktos romano „Jaunojo Verterio kančios“ ištraukos, suformuluotos įvairaus pasiekimų lygio užduotys, ugdančios įvairias kompetencijas. Prasmingai parinktos Vytauto Kazimiero Jonyno iliustracijos. Gal būtų galima sugalvoti užduotį, skatinančią pasidomėti šiuo dailininku, nes jo iliustracijos puošia ir Donelaičio „Metus“.

Keletas taisytinių riktų:

- p. 17, skyrelis „Tikėjimas proto šviesa“, 2 pastraipos paskutiniame sakinyje žodis „kalba“ pavartotas 3 kartus;
- p. 20, „Apibendriname“, 2 užduotis: *gyvenimiška patirtis geriau gyvenimo patirtis*;
- p.22, dešinė, paskutinis sakiny prieš „Jaunojo Verterio kančių“ ištrauką: *Čia pateikiami trumpi fragmentai... Gadina stilių vietos prieveiksmis čia*.

3 skyrius. Johanas Volfangas Gėtė

Šiame skyriuje prasmingai subalansuotas dėmesys „Fausto“ analizei, darbui su medijomis. „Fausto“ aktualumas įtikinamai atskleidžiamas L. Donskio svarstymu „Kasdienybės kultūra“. Tinkamai parengtos rašymo temos pagal „Faustą“, jos gerai koreliuoja su numatytais BE užduotimis.

Kaip minėjau, reikėtų pateikti užduotyse nurodytų internetinių šaltinių adresus.

4 skyrius. Kristijonas Donelaitis

Šiame skyriuje gan drąsiai ir originaliai prieinama prie „Metų“ skaitymo: pateikiamos kelios epizodo apie lakštingalą interpretacijos. Sunku pasakyti, ar visiems mokytojams ir mokiniams šis kelias bus priimtinas, juk nelengva Donelaičio poemos ištrauką suprasti be istorinio, kultūrinio, biografinio konteksto. Kita vertus, tokia nežinomo kūrinio ištraukos interpretacija laukia per BE. Užduotys komponuojamos patraukliai, ugdomos įvairios kompetencijos.

Pagirtinas dėmesys terminijai.

Reikėtų pateikti internetinių šaltinių nuorodas.

Keletas taisytinių riktų:

- tituliniame lape sulygtinti numeravimo skaičius, paskutinius 3 patraukti į kairę;
- p. 66, kairė, viršutinė pastraipos 1 sakinyje žodis *ištrauka* kartojasi 3 kartus;
- p.69, 1.2 klausimą *Kokiais šaltiniais rėmėsi R. Kazlas rašydamas spektaklio tekstą?* Siūlyčiau papildyti klausimu *Kodėl tai svarbu?*;
- p. 69, APIBENDRINAME, 1 klausimas, neaiški pastaba skliausteliuose (*R. Kazlo spektaklio???? minutės*);
- p.73, skyrelis *Gyvenimas*, 2 pastraipa, 1 sakiny, kliūva per dažnas žodžio *mokykloje* vartojimas;
- p. 74, Klausimai ir užduotys. Siūlyčiau papildyti užduotimi, skatinančia pasidomėti L. Rėza. Iškilį asmenybė, pravartu ją žinoti;
- p. 79, Klausimai ir užduotys, 1 klausimo 2 sakinyje kliūva prieveiksmio *Čia* vartojimas, geriau jo atsisakyti;
- p. 80, dešinė, pastraipoje *Tad pagrindinis konfliktas...* 2 sakinyje kartojasi žodžiai *Pavyzdžiui <...> pateikiamas kaip pavyzdys...*
- p. 80, kliūva 3 klausimo formuluotės stilius;
- p. 80, dešinė, skyrelis „Būrai ir ponai“, taisytiną paskutinis sakiny *priklausydami prie vieno ar kito luomo..*
- p. 82, dešinė, 6 klausimas, paskutiniame sakinyje kliūva įvardžio *jo* vartojimas;
- p. 83, 3 klausimas, po 1 sakinio nereikia klaustuko;

- p. 84, kairė, pastraipos paskutiniame sakinyje trūktų vieno žodžio *taip pat išreiškia veiksmo intensyvumą, gausą, perteklių, net pasididžiavimą* Kuo?
- p. 86, dešinė, skyrelis ATIDŽIOJO SKAITYMO PRATYBOS, 1 sakinyje derėtų atsisakyti įvardžio *Čia...*
- p. 87, 3 klausime žodį *naudojama retorinė priemonė* derėtų keisti *vartojama retorinė priemonė*;
- p. 88, APIBENDRINAME, 2 klausimas, 1 sakinyje nereikėtų kablelio po *kelis kartus*;
- p. 91, 4 užduotyje skliausteliuose turėtų būti ne *Žiemos vargai*, o *Žiemos rūpesčiai*.

5 skyrius. Šviečiamasis amžius Lietuvoje

Parengta įdomi medžiaga, mokinius turėtų nustebinti įdomūs faktai apie A. Strazdą, J. A. Pabrėžą, aktualiai nuskamba jo „Ryžtų“ fragmentai.

Užduotys atveria puikias galimybes kalbos, istorijos, dailės, teatro, etikos integracijai.

Gal kiek pasigendama skirtingus mokymo lygius diferencijuojančių užduočių.

101 – 102 p. TIRIAME reikėtų nurodyti konkretų TV laidos apie A. Strazdą pavadinimą, prieigos nuorodą.

6 skyrius. Romantizmas

Per F. Gojos paveikslą „Proto miegas gimdo pabaisas“ kūrybingai pereinama nuo Šviečiamąjo amžiaus prie Romantizmo. Gerai apgalvotos užduotys, jos leidžia sieti Šviečiamąjį amžių su Romantizmu, moko lyginti skirtingų epochų kūrinius, veikėjus, aktualizuoja Romantizmo idėjas (itin patraukli mokiniams turėtų būti p. 6 užduotis apie jaunimo subkultūras), atveria galimybes ugdyti įvairias kompetencijas;

- p. 7: šalia brolių Grimų portreto norėtųsi matyti ir pasakų autoriaus Hofmano atvaizdą, nes tekstinės medžiagos apie juos abu pateikiama panašiai;
- p. 8, paskutinė pastraipa, 2 sakinyje *Tačiau žinomą siužetą...* Gal geriau sakinio nepradėti priešinuojamu jungtuku;
- p. 9: klausimų formuluotės gerai diferencijuoja mokinių pasiekimų lygius, gaila, kad suformuluoti 3, o ne 4 klausimai („nuskriaustas“ slenkstinis lygmuo).

7 skyrius. Adomas Mickevičius

Itin gerai parengtos užduotys: mokiniams darbą palengvina lentelės, aiškios teksto interpretavimo kryptys, skatinama lyginti kūrinius, veikėjus, rekomenduojami lyginimo aspektai, tiesiamas tiltas į būsimą vadovėlio medžiagą (p. 27, 4 užduotis apie miškus veda į S. Daukanto „Būdą“, A. Baranausko „Anykščių šilelį), itin gerai apgalvotos p. 29 TIRIAME užduotys, skatinančios imtis mokslinio darbo aiškinantis vardų etimologiją ir paplitimo statistiką, šio puslapio parašėte matyti elektroninių šaltinių nuorodos, to reikėtų visame vadovėlyje; pagirtinas dėmesys žanrų aiškinimui;

- p. 2: be reikalo likę skliausteliai (p.????);
- p. 7: APIBENDRINAME, 3 užduotis, skliausteliuose kliūva prieveiksmis *čia*;
- p. 28, 1 pastr. 2 sak.: per daug komplikuota atrodo citatos skyryba: taškas citatos pabaigoje, autorės pavardė skliaustuose, paskui dar taškas.

8 skyrius. Lietuvių romantizmas

Parinkta tinkama, ne per ilga S. Daukanto „Būdo“ ištrauka, pateikiamos gražiai kalbą ir istoriją integruojančios užduotys, įdomios siūlomos esė temos;

- p. 1 nepamiršti įdėti iliustracijos;
- p. 2, 3 pastraipa, 2 sak.; nereikėtų trumpinti *Lietuvoj*;
- p. 3, pastr. 1, pabaigoje kliūva 2 kartus pavartotas *Čia* (ir vadovėlio tekste, ir citatoje);
- p. 3, paskutinė pastr., 2 sak. Pradedamas priešinamuoju jungtuku *Tačiau istorikas nesiūlo...* Gal to reikėtų vengti?

9 skyrius. Antanas Baranauskas

Prasmingai siekiama A. Baranausko sąsajų su K. Donelaičiu, J. V. Gėte, A. Mickevičiumi. Smalsumą provokuoja užuomina apie A. Baranausko dienoraštyje fiksuotą svarstymą pašaukimo klausimu su Putino romanu „Altorių šešėly“. Nuostabą kursto „Šilelio“ visuotinumą akcentavimas ir tai, kad poemą skaito ne tik Europoje. Gal būtų galima kokį japonų tekstą palyginti su „Šilelio“ ištrauka; toliau nuosekliai mokoma teksto interpretavimo, skyriaus pabaigoje pateikiamos gražios rašinių temos.

Koreguotini roktai:

- p. 8, klausimas, palikti skliausteliuose 3 šauktukai;
- p. 6: reikėtų V. Kernagio atliekamos „Dainu dainelę“ nuorodos;
- p. 9: „pasiklydo“ A. Baranausko, Seinų vyskupo, atvaizdas;
- p. 11: reikėtų S. Valento skaitomo „Anykščių šilelio“ nuorodos;
- p. 14, 19 klausimuose 1.2. kliūva prieveiksmis *čia*.

10 skyrius. Lietuva XIX amžiaus pabaigoje

Skyrius prasmingai pradedamas M. K. Čiurlionio paveikslu „Miesto preliudas“, tai graži nuoroda į istorinio kultūrinio Lietuvos konteksto kaitą;

- p. 2, eil.1, ar neturėtų žodis *romantizmo* būti rašomas iš didžiosios raidės?
- p. 3, „Aušros“ ir „Varpo“ nuotraukos „pakibusios“, bet, matyt, iliustracijų vieta dar bus koreguojama.

11 skyrius. Maironis

Skyrius prasmingai pradedamas nuotrauka iš Maironio kabineto, ji sukuria poeto paslapties atmosferą;

- šiame skyriuje didelis dėmesys skiriamas tarptekstiniais ryšiams, ypač šiuo aspektu vertinga p. 7, užduotis 7, prašanti lyginti du Maironio to paties eilėraščio variantus ir lingvistiniu aspektu;
- jaučiamas tolygus užduočių augimas, vedantis į mokinių savarankiškumą: iš pradžių prašoma tekstus interpretuoti pagal orientacinius klausimus, o skyriaus pabaigoje (p.27) jau siūloma atlikti savarankišką eilėraščių interpretaciją;
 - p. 33 pateiktos tinkamos rašinių temos;
 - turėtų būti tvarkomas iliustracijų išdėstymas (p. 24 eilėraščio „Poezija“ rankraščio nuotrauka atsidūrė prie „Birutės kalno“);
 - p. 28 užduotyje siūloma K. Nastopkos straipsnio „Asmenybės raiška Maironio lyrikoje“ ištrauka atrodo labai sudėtinga, bet gal gablesnieji ir įveiks;

• norėtuši vengti prieveiksmio *čia*, kai kalbama ne apie konkrečią erdvę, o apie tekstą: p. 20, 3.6 *Kokią prasmę čia turi...*, p. 21, klausimas 6 *Čia jų nėra...*, p. 33, užduotis 4, *skliausteliai: iš čia siūlomų...*

12 skyrius. Realizmas

Iš visų rekomenduojamų Realizmo autorių tituliniam pateikti keturi: Honoré de Balzakas, Giustavas Floberas, Gi de Mopasanas, Henrikas Ibsenas, o analizuojamas tik Balzako romanas „Šagrenės oda“ ir Flobero „Ponia Bovari“. Tai gal visų nevardinti?

Skyriaus pradžioje logiškai pateikta medžiaga apie literatūrą, kurioje būta realizmo užuomazgų. Mokiniam tai bus gera proga prisiminti iškilus Europos kūrinius, pasikartoti išeitas epochas.

Užduotys itin aktualios šiuolaikiniam jaunimui, jos skatina mąstyti ir apie psichologines problemas, ir apie ambicijas, ir apskritai apie asmeninę patirtį, orientuoja į savęs pažinimą. Labai gerai, kad didelis dėmesys skiriamas kalbinei raiškai, ypač ironijai, kurią mokiniai sunkiai aiškina. Skyriaus pabaigoje pateikti itin tikslūs Balzako aforizmai esė temoms.

Keletas netikslumų:

- skyriaus numeris turėtų būti 12, paskui visur reikia numeravimą taisyti;
- p. 9, laužtiniai skliaustai, 3 eilutė: *Tačiau nusprendęs...* Gal geriau atisakyti priešinamojo jungtuko sakinio pradžioje?
- p. 15, sak. 1: *Pasirinkite temą ir parašykite (Ka?) paisydami žanro...* Trūksta 1 žodžio;
- p. 21, klausimas 4: *Kokius ir kam skirtus veikalus Rafaelis parašo būdamas jaunas?* Juk kalbamuoji metu tebėra jaunas;
- kliūva prieveiksmio *čia* vartojimas, kai kalbama apie tekstą, o ne apie konkrečią erdvę: p. 3 paskutiniame sakinyje, p. 5 paskutiniame sakinyje.

13 skyrius. Lietuvių realistinė literatūra

Skyriuje labai racionaliai ir kompaktiškai pateikiama visa medžiaga, į Žemaitę pažvelgiama naujai, „šviežiai“.

Labai tinkamai parinkta D. Satkauskytės knygos „Subjektyvumo profiliai“ ištrauka. Vėl dėmesys ironijai – savotiškai pratęsiamas Balzakas. Įdomios užduotys su medijomis, jos šiuolaikiškai skatina ugdyti kūrybiškumo kompetenciją (p. 7, užd. 6.4 siūloma nufilmuoti epizodą, kuris perteiktų veikėjo vidinę įtampą), gražiai panaudojamas Klaipėdos jaunimo teatro spektaklis – koncertas „Graži ir ta galinga – Žemaitė“, žaismingos, patrauklios skyriaus pabaigoje pateiktos rašymo užduotys.

Keletas redaguotinių dalykų:

- p. 5, užd. 8, sakinio pabaigoje nereikia klaustuko;
- p. 7, užd. 6: reikėtų filmo „Petras Kurmelis“ nuorodos;
- p. 7: D. Satkauskytės straipsnio 1 pastraipos paskutiniame sakinyje nereikia kablelio prieš *ar*;
- p. 8, užd. 2; reikėtų spektaklio – koncerto „Graži ir ta galinga...“ nuorodos.

14 skyrius. Jonas Biliūnas

Šio skyriaus užduotys orientuotos į platesnių kontekstų lauką: mokiniai skatinami medžiagą apie J. Biliūną sieti su pasakomis, Biblija, istorija. Prasmingai aptarti J. Biliūno kritikos darbai, jie leidžia mokiniams geriau suprasti K. Donelaičio, Žemaitės vertę. Labai geros užduotys tiriamajai veiklai – atvertos galimybės didesnės apimties projektiniams darbams. Struktūravimo įgūdžiams ugdyti pateikta gerai apgalvota „Lazdos“ kompozicijos lentelė. Mokiniai skatinami mąstyti apie įvairias moralines problemas: sąžinę, orumą, atsakomybę. Skyriaus pabaigoje suformuluotos rašinių temos apima įvairius žmogaus būties aspektus, sietinus su J. Biliūno kūryba.

Gal būtų galima kokią nors užduotį susieti su medijomis.

Keletas koreguotinių pastebėjimų:

- p. 2, skyr. *Anykščiuose*, reikėtų pailginti brūkšnius;
- p. 5, pastr. *Viename iš publicistinių straipsnių...* 2 eil. nuo apačios po citatos trūksta taško;
- p. 24, užd. 5. 5. sakinio pabaigoje nereikėtų klaustuko, nėra tiesioginio klausimo.

12.5. Giustavas Floberas

Romanas „Ponia Bovari“ iš tiesų aktualus gyvenant vartotojiškoje visuomenėje ir matant to vartotojiškumo pražūtingumą, todėl mokiniams jis turėtų būti įdomus, suprantamas.

Labai gerai, kad parinktos ištraukos yra neilgos, neperkrautos užduotimis, esama ir paprastesnių klausimų, orientuotų į vidutinio lygio mokinius.

Itin įdomi, įvairias kompetencijas ugdanči užduotis su K. Mone paveikslu ir Emos vizijomis artėjant prie Ruano (p. 12).

Gal pabaigoje būtų galima papildyti užduotimi apie kūrinio vertimo svarbą. Akcentuota, kad G. Floberas itin rūpinosi stiliumi. Ar pavyko vertėjui perteikti rašytojo pastangas? Gal būtų galima įdėti nedidelį originalo tekstuką. Prašyti pakomentuoti labiausiai kalbiniu aspektu pasisekusias vietas. Beje, reikėtų nurodyti vertėjo pavardę.

Tekste daug aukštuomenės gyvenimą atspindinčių, dabar beveik nevarojamų žodžių. Galima pasiūlyti sudaryti aiškinamąjį žodynelį pagal sritis (šokiai, žaidimai, instrumentai, valgiai) ir tuos žodžius pavartoti kuriant Emos ir Vikonto pokalbį (rašymo užduotis, p. 5). Galima su tais žodžiais pasiūlyti sukurti stalo žaidimą ar ką nors panašaus.

P. 9 rašymo užduotį galbūt galima pakoreguoti prašant ne sukurti pokalbį (panaši užduotis jau buvo), o parašyti trumpą humoreską, kai romantinį pokalbį pertraukia netikėtas įvykis arba kito žmogaus įsikišimas.

Užduotis su kino filmu tikrai būtų tinkama.

Norėtusi užduoties, susiejančios Balzako Rafaelį ar šio romano moteris su Flobero Ema.

Prie tekstų redaktorius turi, be abejo, padirbėti.

Jūratė Galinauskienė,

Palangos senosios gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja ekspertė